

# หลักการเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยในพุทธศาสนาเถรวาท Majority Rule with Respect to Minority Rights in Theravada Buddhism

คะนอง ปาลิภทรางกูร

Kanong Paliphatrangkura

อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

## บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาหลักการเสียงข้างมากในพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาหลักการปกป้องสิทธิของเสียงข้างน้อยในพุทธศาสนาเถรวาท และ (๓) เพื่อศึกษาหลักการเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยในพุทธศาสนาเถรวาท โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร อาศัยข้อมูลจากพระไตรปิฎกและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า ในพุทธศาสนาเถรวาท มีแนวคิดเรื่องหลักการเสียงข้างมากสำหรับใช้ตัดสินประเด็นสาธารณะอยู่จริง แต่ไม่มีแนวคิดเรื่องหลักการปกป้องสิทธิของเสียงข้างน้อยแต่อย่างใด อันนำไปสู่ข้อสรุปว่า ไม่มีหลักการเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยในพุทธศาสนาเถรวาท

**คำสำคัญ:** หลักการเสียงข้างมาก, สิทธิของเสียงข้างน้อย, ประชาธิปไตย, พุทธศาสนาเถรวาท

## Abstract

This research has three objectives: (1) to study the principle of the majority rule in Theravada Buddhism (2) to study the principle of minority rights protection in Theravada Buddhism and (3) to study the principle of majority rule with respect to minority rights in Theravada Buddhism. The research methodology is documentary one. Tipitaka (Pali Canon) and the related academic works are the main sources. The research found that in Theravada Buddhism, only the idea of ‘Majority Rule’ has played the important role in the decision on public issues, but there is no any idea of ‘Minority Rights Protection’. This leads to the conclusion that there is no the idea of ‘Majority Rule with Respect to Minority Rights’ in Theravada Buddhism.

**Keywords:** Majority Rule, Minority Rights, Democracy, Theravada Buddhism.

## ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลาอันยาวนาน ในอดีตที่มีการปกครองระบอบราชาธิปไตย หลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้ช่วยหล่อหลอมให้พระมหากษัตริย์ปกครองบ้านเมืองไปตามครรลองครองธรรม พระมหากษัตริย์ไทยในอดีตตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมาทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ค้ำจุนทุกศาสนาที่อยู่ในราชอาณาจักร<sup>๑</sup> แต่แทบทุกพระองค์ล้วนเคยทรงผนวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนามาแล้วทั้งสิ้น<sup>๒</sup> คำศัพท์และหลักการหลายอย่างในพระพุทธศาสนาก็นับสนุนแนวคิดเรื่อง ‘ราชา’ และ ‘ธรรมราชา’ เป็นอย่างดี คำว่า ราชา ได้รับการนิยามว่า ผู้ที่ทำให้ชาวโลกพอใจด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการ และคำว่า ธรรมราชา ได้รับการนิยามว่า ผู้ที่ทำให้บุคคลอื่นยินดีโดยธรรม คือ จักรวรรดิวัตร ๑๐ ประการ<sup>๓</sup> การปกครองโดยระบบกษัตริย์เป็นวัฒนธรรมที่ไทยรับมาจากอินเดีย พร้อมกับการรับวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนา โดยได้ผสมผสานแนวคิดหลัก ๓ ประการเข้าด้วยกัน คือ แนวคิดในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่เชื่อว่ากษัตริย์ทรงเป็นสมมุติเทพ แนวคิดในพุทธศาสนาที่ว่า กษัตริย์ทรงมีสถานะเปรียบประดุจพระพุทธเจ้า ทรงเป็นจักรพรรดิราชหรือธรรมราชาที่ประกอบด้วยราชธรรมหลายประการ แนวคิดทั้งสองประการดังกล่าวนี้อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดประการที่สาม คือการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ดังปรากฏมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย<sup>๔</sup> นอกจากนี้ยังได้นำเอาคำว่า ‘ธรรมราชา’ ไปเป็นพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ เช่น พระมหาธรรมราชาที่ ๑-๔ ในสมัยสุโขทัย สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า และสมเด็จพระศรีสุธรรมราชา ในสมัยอยุธยา เป็นต้น<sup>๕</sup> นอกจากนี้ยังนำไปเป็นสร้อยขยายพระปรมาภิไธยในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ สุโขทัยธรรมราชา<sup>๖</sup> อีกด้วย

<sup>๑</sup> สุรพล ไตรเวทย์, พระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญ และประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๙), หน้า ๓๓๖.

<sup>๒</sup> พระมหาพิชัย วชิรเมธี, “ธรรมปิยมหาราช : พระราชาผู้เป็นที่รักยิ่งโดยธรรม”, ใน มติชนสุดสัปดาห์, (ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๑๓๔๙ : ๒๓-๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๙), หน้า ๖๗.

<sup>๓</sup> พระมหาพรหม ธรรมหาโส, “ธรรมราชา” ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๕ ประจำปี ๒๕๕๖ “ธรรมราชา”, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๗.

<sup>๔</sup> สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, “พระราชนิพนธ์ค่าน้ำ” ใน มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, ๒๕๕๔), หน้า ๕.

<sup>๕</sup> ดูรายละเอียดใน มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, ๒๕๕๔), หน้า ๓๓-๑๕๑.

<sup>๖</sup> บรรจบ บรรณรุจิ, “ธรรมราชา – พระธรรมราชา : รากฐานของประชาธิปไตยที่คนไทยน่าจะพึงประสงค์” ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๕ ประจำปี ๒๕๕๖ “ธรรมราชา”, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗๖.

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ พระพุทธศาสนาได้รับการอธิบายว่าสามารถไปกันได้ดีกับระบอบประชาธิปไตย เพราะยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญ ยึดหลักความเสมอภาคภายใต้พระธรรมวินัย มีการแบ่งอำนาจในการปกครอง และมีการใช้หลักเสียงข้างมาก เป็นต้น<sup>๗</sup> อย่างไรก็ตาม มีบางทัศนะมองว่าพระพุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาที่เน้นสอนเรื่องศาสนาพลเมือง (Civic Religion) เพื่อให้พลเมืองพัฒนาตนเองไปสู่วิถีประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้คนเป็นคนดีเพื่อไปสู่การหลุดพ้นเฉพาะตัว พระพุทธศาสนามุ่งเน้นแง่มุมเชิงโลกุตระที่ไม่สัมพันธ์กับความจริงหรือสุขทุกข์ของสังคม และพระพุทธศาสนาหลงลืมมิติทางสังคมหรือมิติความเป็นพลเมืองที่ดี<sup>๘</sup>

อนึ่ง หลักการสำคัญอย่างหนึ่งในระบอบประชาธิปไตยคือ หลักการปกครองด้วยเสียงข้างมากที่ยังคงเคารพสิทธิเสรีภาพของเสียงข้างน้อย โดยหลักการนี้เชื่อกันว่าความสามารถของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์โลกที่มีเหตุผล และเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ว่าสามารถที่จะปกครองหรือคุ้มครองตนเองได้ เมื่อคนเข้ามารวมกันอยู่เป็นสังคม จึงควรให้เขามีสิทธิ มีเสียง มีส่วนร่วมในการกำหนดความเป็นไปและกิจกรรมของสังคมที่เขาอาศัยอยู่ กฎหมายหรือมาตรการที่จะปกครองสังคมจะต้องเป็นสิ่งที่คนในสังคมนั้นยอมรับและบัญญัติหรือกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นเองทั้งสิ้น<sup>๙</sup> แต่หลักการปกครองด้วยเสียงข้างมากนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) นักปราชญ์คนสำคัญทางพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมปิฎก ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ถ้าคนส่วนใหญ่เป็นคนโง่ เสียงข้างมากที่วินิจฉัยก็จะกลายเป็นการตัดสินใจอย่างโง่ๆ หรือแม้แต่เลือกไปตามที่ถูกเขาหลอกล่อ ทำให้ผิดพลาดเสียหาย แต่ถ้าคนส่วนใหญ่เป็นคนดีมีปัญญา ก็จะได้เสียงข้างมากที่ตัดสินใจเลือกได้<sup>๑๐</sup>

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เกิดปัญหาข้อสงสัยว่า แท้จริงแล้วในพุทธศาสนามีแนวคิดเรื่องหลักการเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในระบอบประชาธิปไตย อยู่หรือไม่ ผู้วิจัยจึงต้องการหาคำตอบในประเด็นนี้อย่างชัดเจนตรงไปตรงมา เท่าที่ข้อมูลทางฝ่ายพุทธศาสนาเถรวาทจะอำนวยให้

<sup>๗</sup> ไพรัช พันชมพู่, ดร., “หลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก : ประชาธิปไตย”, ใน วารสารมหาจุฬาริชาการ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๑๖๓-๑๖๕.

<sup>๘</sup> พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร., “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามระบอบประชาธิปไตย” [ออนไลน์] แหล่งที่มา: [http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent\\_desc.php?article\\_id=2075&articlegroup\\_id=336](http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=2075&articlegroup_id=336) (๒๑ กันยายน ๒๕๖๐)

<sup>๙</sup> สุขุม นวลสกุล, “หลักประชาธิปไตย” ใน วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ และ สุขุม นวลสกุล, การเมืองและการปกครองไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔.

<sup>๑๐</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไปสู่ประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

## วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาหลักการเสียงข้างมากในพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาหลักการปกป้องสิทธิของเสียงข้างน้อยในพุทธศาสนาเถรวาท
๓. เพื่อศึกษาหลักการเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยในพุทธศาสนาเถรวาท

## กรอบแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญในการวิจัย

หลักการเสียงข้างมาก คือ การตัดสินใจประเด็นสาธารณะด้วยเสียงข้างมากของสมาชิกทั้งหมดที่อยู่ในกลุ่มนั้น ไม่ว่าจะเป็นการลงมติจากสมาชิกกลุ่มทั้งหมดที่เรียกว่าประชาธิปไตยทางตรง หรือการเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปลงมติที่เรียกว่าประชาธิปไตยทางอ้อม หลักการปกป้องสิทธิของเสียงข้างน้อย คือ แม้เสียงส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายชนะในการนำพาทิศทางของสังคม แต่เสียงส่วนใหญ่มิได้ละเลยและปกป้องเสียงข้างน้อยไว้เช่นกัน ด้วยหวังว่า ฝ่ายเสียงข้างน้อยนั้นจะยังมียุทธศาสตร์ได้แสดงความคิดเห็นและสามารถโน้มน้าวสมาชิกในสังคมให้คล้อยตาม จนสามารถกลับมาเป็นเสียงข้างมากได้บ้างในอนาคต<sup>๑๑</sup>

## ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร จึงจะเน้นเข้าไปดูแนวคิดเรื่องนี้ ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท โดยมุ่งไปที่พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอรรถกถา ฎีกา รวมทั้งงานทางวิชาการในยุคปัจจุบัน เพื่อที่จะค้นหาว่า สุดท้ายแล้ว แนวคิดเรื่องหลักการเสียงข้างมากที่มุ่งปกป้องสิทธิเสียงข้างน้อยนั้น มีปรากฏในพุทธศาสนาเถรวาทหรือไม่

## คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

**หลักการเสียงข้างมาก** หมายถึง หลักการที่ใช้เสียงส่วนมากของสมาชิกในที่ประชุมหรือในสังคมนั้น เป็นที่ยุติในการตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นสาธารณะที่ถกเถียงหรือขัดแย้งกัน

**หลักการปกป้องสิทธิของเสียงข้างน้อย** หมายถึง การเคารพรับฟังและพิจารณาความคิดเห็นของเสียงข้างน้อย ไม่ละเมิดหรือก้าวล่วงสิทธิของเสียงข้างน้อย เป็นการเปิดโอกาสให้เสียงข้างน้อยยังคงสิทธิเสรีภาพ ที่จะนำเสนอแนวคิดตนเองต่อสังคม จนอาจกลายมาเป็นเสียงข้างมากได้ในอนาคต

<sup>๑๑</sup> แนวคิดนี้นำมาจาก McGann, Anthony. *The Logic of Democracy: Reconciling Equality, Deliberation, and Minority Protection*, (Michigan: The University of Michigan Press, 2006), p.109. และจาก สุขุม นวลสกุล, “หลักประชาธิปไตย” ใน วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ และ สุขุม นวลสกุล, *การเมืองและการปกครองไทย*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

## บททวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้เห็นมุมมองและข้อค้นพบที่นักคิดแต่ละท่านได้เสนอไว้ดังนี้

สุขุม นวลสกุล กล่าวไว้ในหนังสือ *การเมืองและการปกครองไทย* ว่า ระบอบประชาธิปไตยไม่ได้หมายความว่าเพียงการยึดหลักเสียงข้างมากเท่านั้น แต่จะต้องมีหลักประกันสำหรับเสียงข้างน้อยด้วย หลักประกันนั้นหมายถึง การที่สิทธิขั้นพื้นฐานของเสียงข้างน้อยจะต้องได้รับการเคารพ เสียงข้างมากจะละเมิดและก้าวก่ายสิทธิของเสียงข้างน้อยไม่ได้ นอกจากนี้ ความเห็นหรือทัศนะของเสียงข้างน้อยจะต้องได้รับการรับฟัง เพราะในระบอบประชาธิปไตยนั้น ต้องเปิดโอกาสให้กับทุกฝ่าย หรือผู้มีความคิดเห็นแตกต่างได้เผยแพร่ทัศนะหรือแนวความคิดของเขา เพราะการลงมติเพื่อหาทัศนะที่เสียงข้างมากสนับสนุนนั้น จะยุติธรรมและเชื่อถือได้ว่าถูกต้อง ก็ต่อเมื่อทุกฝ่ายได้รับโอกาสในการเสนอทัศนะและเหตุผลของตนสู่การรับฟัง ของผู้ที่จะใช้วิจารณ์ตัดสินใจแล้ว<sup>๑๒</sup>

เชาวนะ ไตรมาศ กล่าวไว้ในบทความชื่อ *ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ* ว่า การปกครองโดยประชาชน เป็นหลักยึดพื้นฐานในการแสวงหาสิ่งที่เป็นกระบวนการวิธิต่างทางการเมือง ซึ่งเป็นนัยของการสร้างกระบวนการทางการเมืองการปกครอง ให้รองรับกับการกำกับควบคุมของประชาชน ในรูปของการสร้างวิธิต่างในการใช้สิทธิเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน คู่ขนานกันไปกับวิธิต่างในการใช้อำนาจของผู้ปกครอง ที่จะต้องรับผิดชอบและตอบสนองต่อประชาชนพร้อมกันด้วย ซึ่งเป็นวิถีของความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนผู้รับการปกครอง ดังเช่นการกำหนดให้ใช้เสียงข้างมากในการปกครองโดยต้องเคารพเสียงข้างน้อยด้วย<sup>๑๓</sup>

แมคแกน ได้สรุปแนวคิดเรื่องหลักการเสียงข้างมากที่มุ่งพิทักษ์สิทธิของเสียงข้างน้อยไว้ในหนังสือ *The Logic of Democracy: Reconciling Equality, Deliberation, and Minority Protection* ว่า หลักการนี้ทำให้มั่นใจได้ว่า จะไม่มีผู้แพ้ถาวร ฝ่ายที่ชนะซึ่งเป็นเสียงข้างมากในวันนี้อาจกลับกลายเป็นฝ่ายแพ้ได้ในวันข้างหน้า และฝ่ายที่แพ้ในวันนี้ก็อาจกลับกลายเป็นฝ่ายชนะได้ในวันหน้าเช่นกัน ฉะนั้น ฝ่ายที่ชนะจึงต้องปกป้องเสียงส่วนน้อย ไม่รุกไล่จนอีกฝ่ายไม่มีที่ยืน<sup>๑๔</sup>

<sup>๑๒</sup> สุขุม นวลสกุล, “หลักประชาธิปไตย” ใน วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ และ สุขุม นวลสกุล, *การเมืองและการปกครองไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

<sup>๑๓</sup> เชาวนะ ไตรมาศ, “ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ” ใน สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, *รวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญชุดที่ ๓ ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๔๗), หน้า ๘๖-๘๗.

<sup>๑๔</sup> McGann, Anthony, *The Logic of Democracy: Reconciling Equality, Deliberation, and Minority Protection*, (Michigan: The University of Michigan Press, 2006), p.109.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไปสู่ประชาธิปไตย* ว่า ประชาธิปไตยอยู่ที่คุณภาพของประชาชน<sup>๑๕</sup> นอกจากนี้ท่านยังได้เสนอไว้ในหนังสือ *การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย* ว่า การปกครองแบบประชาธิปไตยคือการปกครองของประชาชนที่แต่ละคนปกครองตัวเองได้ เมื่อแต่ละคนปกครองตัวเองได้ดีแล้วก็มาช่วยกัน ปกครองร่วมกัน เป็นการปกครองที่ประชาชนปกครองกันเอง<sup>๑๖</sup>

ปรีชา ช้างขวัญยืน กล่าวไว้ในบทความชื่อ *ธรรมราชากับคุณธรรมของผู้ปกครองในระบอบประชาธิปไตย* ว่า อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย เป็นหลักการทั่วไปของพระพุทธศาสนาที่มีได้เกี่ยวข้องกับคำว่าอธิปไตยในทางการเมืองการปกครองเลย แต่ก็มีผู้ตีความไปในทำนองที่เป็นระดับของการปกครองจากไม่ดีไปหาดี แท้จริงแล้ว พระพุทธเจ้ามิได้ตัดสินว่าอธิปไตยแบบใดดีกว่ากัน เพราะดีได้พอๆ กับการมีการกำกับอย่างถูกต้อง<sup>๑๗</sup>

พระมหาธรรมวราวุธ อริยธมโม (ยศขุน) ได้วิจัยเรื่อง *การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก*<sup>๑๘</sup> พบว่า ระบบการปกครองในอุดมคติทางพระพุทธศาสนานั้นคือ ระบบการปกครองที่มุ่งธรรม คือ ความถูกต้องดีงาม สันติภาพ ภารดรภาพ ให้เกิดแก่ปวงชน ที่เรียกว่า “ระบบธรรมาธิปไตย” รูปแบบการปกครองไม่สำคัญเท่ากับคุณธรรมในการปกครอง หากปฏิบัติถูกต้องแล้ว ก็เป็นการปกครองที่ดีได้ รูปแบบการปกครองมิใช่จุดหมาย เป็นเพียงเครื่องมือเท่านั้น

นรี ภวาทานันท์ ได้วิจัยเรื่อง *การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา : ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก*<sup>๑๙</sup> พบว่า การเมืองการปกครองที่ดีจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ คือ การมีระบอบการเมืองการปกครองที่ดี ผู้ปกครองมีคุณสมบัติของผู้ปกครองที่ดี และวิธีการปกครองที่จะทำให้ส่วนรวมมีความเจริญ

<sup>๑๕</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไปสู่ประชาธิปไตย*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

<sup>๑๖</sup> พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๔๖.

<sup>๑๗</sup> ปรีชา ช้างขวัญยืน, “ธรรมราชากับคุณธรรมของผู้ปกครองในระบอบประชาธิปไตย” ใน *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๕ ประจำปี ๒๕๕๖ “ธรรมราชา”*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๖), หน้า ๙๘.

<sup>๑๘</sup> พระมหาธรรมวราวุธ อริยธมโม (ยศขุน), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘๒-๑๘๓.

<sup>๑๙</sup> นรี ภวาทานันท์, “การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา ศึกษาจากนักคิด และพระไตรปิฎก”, *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๐-๘๓.

จากการทบทวนเอกสารข้างต้น ยังไม่พบรายละเอียดอย่างเพียงพอในเรื่องการใช้หลักการเสียงข้างมากที่มุ่งปกป้องสิทธิของเสียงข้างน้อย ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษารายละเอียดในเรื่องนี้

## วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร ประกอบด้วย ๒ ขั้นตอน คือ ๑) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และงานเขียนของนักวิชาการ เอกสารงานวิจัย หนังสือ บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และ ๒) นำข้อมูลที่ได้มา ไปตีความ วิเคราะห์ วิจารณ์ สรุปสาระสำคัญ และเสนอผลการวิจัย

## ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ทราบหลักการเสียงข้างมากในพุทธศาสนาเถรวาท
๒. ทำให้ทราบหลักการปกป้องสิทธิของเสียงข้างน้อยในพุทธศาสนาเถรวาท
๓. ทำให้ทราบหลักการเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยในพุทธศาสนาเถรวาท

## ผลการวิจัย และอภิปรายผล

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อหาคำตอบเรื่อง หลักการเสียงข้างมาก หลักการปกป้องสิทธิของเสียงข้างน้อย และหลักการเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยในพุทธศาสนาเถรวาท มีผลวิจัย และข้ออภิปราย ดังต่อไปนี้

### ๑. หลักการเสียงข้างมากในพุทธศาสนาเถรวาท

ในเรื่องหลักการเสียงส่วนมากนี้ เดิมทีพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงวางหลักการอะไร เพราะว่าในสมัยเริ่มแรก ช่วงที่พระองค์เริ่มประกาศพระศาสนา นั้น คนที่เข้ามาบวชในพุทธศาสนา คือคนที่มุ่งปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความหลุดพ้นจริงๆ สังคมสงฆ์ยังเป็นสังคมเล็กๆ ทุกคนต่างมุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นเหมือนกัน ในช่วงแรกนั้นพระพุทธเจ้าได้ประทานการบวชให้ด้วยพระองค์เอง ด้วยการตรัสว่า “เธอจงมาเป็นภิกษุเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เถิด”<sup>๒๐</sup> เรียกวิธีนี้ว่าเอหิภิกขุอุปสัมปทา ด้วยพระดำรัสเพียงแค่นี้สามารถทำให้คนผู้นั้นกลายเป็นพระภิกษุได้ทันที ระเบียบปฏิบัติในช่วงนั้นก็เพียงโอวาทปาติโมกข์ ที่ทรงวางเป็นแนวทางให้พระภิกษุณาไปปฏิบัติสำหรับการสร้างปฏิสัมพันธกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมยุคนั้น<sup>๒๑</sup>

<sup>๒๐</sup> วิ.ม.(ไทย) ๔/๒๘/๓๖.

<sup>๒๑</sup> ที.ม.(ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐-๕๑.



ภายหลังทรงส่งพระสงฆ์สาวกไปประกาศพระศาสนาในพื้นที่ต่างๆ ก็มีผู้เลื่อมใสศรัทธาเป็นจำนวนมาก หลายคนต้องการบวชเพื่อปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา แต่การเดินทางจากที่ไกลเพื่อไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้านั้นก็ไม่ง่ายนัก พระองค์จึงทรงมอบอำนาจให้การพิจารณารับบุคคลเข้าบวชและการบวชให้บุคคลต่างๆ เป็นดุลยพินิจของคณะสงฆ์ โดยทรงอนุญาตให้ใช้วิธีไตรสรณคมน์ คือพระอุปัชฌาย์นำผู้ต้องการอุปสมบทกล่าววาทะถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เมื่อกล่าวครบสามครั้งก็ถือว่าบวชนั้นสำเร็จแล้ว<sup>๒๒</sup> โดยทรงกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นพระอุปัชฌาย์ไว้หลายประการ เช่น ต้องมีศีลบริบูรณ์ เป็นพหูสูต ทรงจำปาติโมกข์ได้ดี เป็นต้น<sup>๒๓</sup> ในเวลาต่อมา ทรงประกาศห้ามการอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ แต่อนุญาตให้ใช้การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาแทน ซึ่งการอุปสมบทแบบนี้เป็นการประชุมร่วมกันของสงฆ์เพื่อลงมติด้วย ‘เสียงข้างมากเด็ดขาด’ ในการที่จะรับบุคคลเข้าเป็นสมาชิกใหม่ของหมู่คณะ

เมื่อคนเข้ามาบวชในพุทธศาสนามีมากขึ้น เกิดข้อวัตรปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป บางคนเข้ามาบวชเพื่อปฏิบัติมุ่งสู่ความหลุดพ้น แต่บางคนเข้ามาเพื่อหาความสุขสบาย หลาหลักการะ ก่อเกิดพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนทั่วไป พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทหรือวินัยขึ้นมา เพื่อเป็นแนวปฏิบัติสำหรับพระภิกษุในพุทธศาสนา เมื่อจะทรงบัญญัติแต่ละข้อก็ได้ตรัสทุกครั้งว่า ทรงมีวัตถุประสงค์ ๑๐ ประการ<sup>๒๔</sup> เช่น เพื่อความยอมรับว่าดีแห่งสงฆ์ และเพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ เป็นต้น<sup>๒๕</sup> จะเห็นว่า ในการบัญญัติสิกขาบทแต่ละครั้ง พระพุทธเจ้าทรงเปิดโอกาสให้ภิกษุสงฆ์มีส่วนร่วมในการพิจารณาเสมอ เมื่อทรงไต่สวนภิกษุผู้กระทำผิดจนภิกษุรูปนั้นยอมรับว่าได้กระทำเช่นนั้นจริง ทรงประณามและวางบทบัญญัติ เพื่อการยอมรับว่าดีแห่งสงฆ์ (สังฆสกุจฺจตา) นั่นคือ พระพุทธเจ้าไม่ใช้วิธีบังคับขึ้นใจ แต่ทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อผลดีร่วมกันและโดยความยอมรับร่วมกันของคณะสงฆ์<sup>๒๖</sup> ภายหลังเมื่อเกิดข้อพิพาทขัดแย้งกัน (อหิกรณ) ในคณะสงฆ์ พระองค์ได้ทรงวางแนวทางในการระงับอหิกรณไว้ ๒ แนวทางคือ

๑. สัมมุขวินัย ระงับอหิกรณในที่พร้อมหน้าสงฆ์ พร้อมหน้าบุคคล พร้อมหน้าวัตถุ และพร้อมหน้าธรรม โดยมีวิธีการดำเนินการ ๓ ลักษณะคือ

๑.๑ ตกลงกันเอง คือ คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยอมรับว่าผิดของตนผิด ของอีกฝ่ายหนึ่งถูก แล้วยอมรับตกลงยอมรับผิด เป็นอันยุติกรณีไป

<sup>๒๒</sup> วิ.ม.(ไทย) ๔/๓๔/๔๒-๔๓.

<sup>๒๓</sup> อภ.ทสก.(ไทย) ๒๔/๓๔/๘๔-๘๖.

<sup>๒๔</sup> วิ.ม.ท.(ไทย) ๑/๓๔/๒๘-๒๙.

<sup>๒๕</sup> ดูรายละเอียด ใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๕๖-๕๗.

<sup>๒๖</sup> เพิ่งอ้าง, หน้า ๕๖.



๑.๒ ตั้งผู้วินิจฉัย คือ คู่กรณีทั้งสองฝ่าย พร้อมใจกันเลือกพระเถระบางรูปหรือบางกลุ่มที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นที่เคารพนับถือของทั้งสองฝ่ายให้เป็นผู้วินิจฉัยกรณีที่เกิดขึ้น

๑.๓ ยกอำนาจของสงฆ์ให้คณะทำงานไปทำการวินิจฉัยแทนคณะสงฆ์ ในกรณีที่ประชุมสงฆ์มีความไม่สะดวกด้วยเหตุบางอย่าง สงฆ์จะเลือกภิกษุบางรูปในที่ประชุมขึ้น ตั้งเป็นคณะทำงานแล้วมอบเรื่องให้นำไปวินิจฉัย วิธีนี้เรียกชื่อว่า อุพพาหิกวิธี<sup>๒๗</sup>

๒. เภยยุยงสิกา ระงับอธิกรณ์ด้วยเสียงข้างมาก เมื่อคณะสงฆ์มีความเห็นแตกแยกกันเป็นหลายฝ่าย ไม่สามารถหาข้อยุติกันได้ อีกทั้งไม่สามารถมอบหมายให้คณะทำงานรับไปวินิจฉัยด้วยอุพพาหิกวิธีได้ จะต้องแต่งตั้งพระภิกษุที่มีใจเป็นกลางให้เป็นผู้ดำเนินการจับสลาก โดยพระภิกษุรูปนี้ต้องมีคุณสมบัติ ๕ อย่าง คือ ไม่ลำเอียงเพราะชอบ ไม่ลำเอียงเพราะชัง ไม่ลำเอียงเพราะหลง ไม่ลำเอียงเพราะกลัว และรู้จักสลากที่จับแล้วและยังไม่จับ การดำเนินการให้มีการจับสลากนั้นสามารถทำได้ ๓ วิธีคือ แบบปกปิด แบบกระซิบบอก หรือแบบเปิดเผย วิธีใดวิธีหนึ่งที่เห็นสมควร ซึ่งจะนำไปสู่ข้อยุติที่ชอบธรรม<sup>๒๘</sup>

งานวิจัยพบว่า หลักการเสียงข้างมาก (Majority Rule) ที่เรียกชื่อว่า วิธีเภยยุยงสิกา นี้ถูกนำไปใช้เฉพาะในกรณีระงับอธิกรณ์หรือการตัดสินข้อพิพาทในหมู่สงฆ์เท่านั้น ยังไม่พบว่าถูกนำไปใช้ในสังฆกรรมอื่นแต่อย่างใด เพราะในสังฆกรรมประเภทอื่น จะเป็นไปในลักษณะของเสียงข้างมากเด็ดขาด (Absolute Majority) กล่าวคือ แม้จะมีการเปิดโอกาสให้สมาชิกสงฆ์ที่เป็นปัจเจกบุคคลสามารถทักท้วงกิจกรรมครั้งนั้นๆ ได้ แต่สังฆกรรมจะสำเร็จได้ต้องได้รับการเห็นชอบจากสมาชิกทุกรูปที่อยู่ในที่ประชุมนั้น หากมีการทักท้วงขึ้นมาแม้แต่รูปเดียว สังฆกรรมครั้งนั้นๆ จะไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ สงฆ์ต้องหยุดเพื่อรับฟังความเห็นของเสียงที่ทักท้วงนั้น แล้วทำการโหม่นนำจนกว่าเสียงข้างน้อยนั้นจะ ‘นิ่งเงียบ’ (ตุนทิ) สังฆกรรมครั้งนั้นๆ จึงจะสำเร็จลุล่วงไปได้

มีกรณีตัวอย่างมากมายในพระไตรปิฎก ที่คณะสงฆ์จะต้องใช้หลักการเสียงข้างมากเด็ดขาด ซึ่งสมาชิกในหมู่สงฆ์ต้องเห็นด้วย (นิ่งเงียบ) เท่านั้น หาไม่แล้วกิจกรรมในครั้งนั้นๆ จะไม่สามารถดำเนินต่อไปได้เลย ผู้วิจัยขอยกมาเพียง ๓ เรื่องพอเป็นที่ยกย่อง ดังนี้

เรื่องแรก เป็นเรื่องภิกษุ ๒ รูปที่เดินทางไกลไปยังวัดแห่งหนึ่ง ไปพบเห็นภิกษุรูปหนึ่งที่อยู่ในวัดแห่งนั้นอาพาธเป็นไข้ ภิกษุทั้งสองรูปนั้น ได้ปรึกษากันและตกลงพร้อมใจกันดูแลรักษาภิกษุไข้รูปนั้น แต่ไม่นานภิกษุที่เป็นไข้นั้นได้มรณภาพ ภิกษุสองรูปนั้นได้ถือเอาบาตรและจีวรของภิกษุที่มรณภาพเดินทางไปกรุงสาวัตถี เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งทูลเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงรับทราบและตรัสว่า เมื่อมีภิกษุในวัดมรณภาพ บาตรและจีวรย่อมตกเป็นของส่วนกลาง (คือเป็นของคณะสงฆ์)

<sup>๒๗</sup> วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๑-๒๓๓/๓๔๙-๓๕๒.

<sup>๒๘</sup> วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๔-๒๓๕/๓๕๒-๓๕๖.

แต่อย่างไรก็ดี ภาษิกษุที่ได้ดูแลรักษาภาษิกษุใช้นั้น ถือเป็นผู้มีอุปการะมากเช่นกัน ดังนั้นคณะสงฆ์จึงควรมอบบาตรจีวรชุดนั้นให้แก่ภาษิกษุที่ได้ดูแลรักษานั้น แต่การจะทำเช่นนั้นได้ ภาษิกษุที่ดูแลรักษานั้นจะต้องเข้าไปหาคณะสงฆ์แล้วแจ้งเรื่องราวต่างๆ ให้ทราบ พร้อมบอกว่า ‘ภาษิกษุชื่อนั้นๆ มรณภาพแล้ว นี่คือไตรจีวรและบาตรของท่านรูปนั้น’ พอคณะสงฆ์รับทราบเช่นนั้นแล้ว ภาษิกษุผู้ฉลาดมีศรัทธาภาพ ควรสวดประกาศแจ้งให้คณะสงฆ์ทราบด้วยญัตติหุติกรรมวาจา (เกริ่นนำ ๑ ครั้ง และถามมติอีก ๑ ครั้ง) ว่า

“ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภาษิกษุชื่อนี้มรณภาพแล้ว นี่คือไตรจีวรและบาตรของเธอ สงฆ์พึงให้ไตรจีวรและบาตรนี้แก่ภาษิกษุผู้ดูแลรักษาภาษิกษุใช้ นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภาษิกษุชื่อนี้มรณภาพแล้ว นี่คือไตรจีวรและบาตรของเธอ สงฆ์ให้ไตรจีวรและบาตรนี้แก่ภาษิกษุผู้ดูแลรักษาภาษิกษุใช้ ท่านรูปใดเห็นด้วยพึงนั่งท่านรูปใดไม่เห็นด้วยพึงทักท้วง

สงฆ์ให้ไตรจีวรและบาตรนี้ แก่ภาษิกษุผู้ดูแลรักษาภาษิกษุใช้แล้ว สงฆ์เห็นด้วยจึงนั่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมติอย่างนี้”<sup>๒๙</sup>

เรื่องที่สอง เป็นเรื่องของพระภิกษุรูปหนึ่งต้องการจะสร้างกุฏิเป็นของตัวเอง จึงอยากให้คณะสงฆ์ช่วยไปตรวจดูพื้นที่ๆ จะทำการก่อสร้างว่าได้ขนาดตรงตามพุทธบัญญัติหรือไม่ พระพุทธเจ้าก็ทรงแนะนำให้คณะสงฆ์ประชุมกัน แล้วสวดประกาศแต่งตั้งพระภิกษุผู้ทำการตรวจพื้นที่สร้างกุฏิด้วยญัตติหุติกรรมวาจา<sup>๓๐</sup> เรื่องที่สามเป็นวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการกรานกฐิน เป็นสังฆกรรมที่ทำภายหลังการอยู่จำพรรษาครบ ๓ เดือน เมื่อคณะสงฆ์ได้รับผ้ากฐินแล้วก็จะประชุมกันให้การกรานกฐินแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งด้วยญัตติหุติกรรมวาจาเช่นกัน<sup>๓๑</sup>

จะสังเกตได้ว่า สังฆกรรมทั้ง ๓ เรื่องนี้ คณะสงฆ์จะต้องดำเนินไปด้วยเสียงข้างมากเด็ดขาดหมายความว่าในขณะที่มีการสวดประกาศ แม้จะเปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลที่เป็นสมาชิกของสงฆ์ในที่ประชุมนั้นทักท้วงได้ แต่ก็ไม่มีการทักท้วง แต่ถ้ามีการทักท้วงจริงแม้แต่เสียงเดียว สังฆกรรมครั้งนั้นๆ จะสำเร็จลงไม่ได้ ต้องได้รับการรับรองจาก ‘ทุกเสียง’ ที่อยู่ในที่ประชุมนั้น เสียงข้างมากในพุทธศาสนาจึงเป็นเสียงข้างมากเด็ดขาด (Absolute Majority) ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันทุกเสียง ไม่ใช่เสียงข้างมากปกติที่มีคุณภาพ (Qualified Majority) ที่นับเพียงการได้คะแนนเกินกึ่งหนึ่งของผู้ลงมติในที่ประชุมครั้งนั้นๆ เท่านั้น<sup>๓๒</sup>

<sup>๒๙</sup> วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๖๗/๒๔๓-๒๔๔.

<sup>๓๐</sup> วิ.ม.ห.(ไทย) ๑/๓๕๐/๓๘๕.

<sup>๓๑</sup> วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๐๗/๑๔๗.

<sup>๓๒</sup> ดูรายละเอียดเรื่อง เสียงข้างมากเด็ดขาดและเสียงข้างมากคุณภาพ ใน Schermers, Henry G.; Blokker, Niels M., *International Institutional Law: Unity within Diversity*, (Leiden, Netherland: Martinus Nijhoff,

## ๒. หลักการปกป้องเสียงข้างน้อยในพุทธศาสนาเถรวาท

หลักการสำคัญอีกอย่างหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย คือหลักการพิทักษ์สิทธิของเสียงข้างน้อย เนื่องจากเมื่อมีการลงมติตัดสินในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะมีทั้งฝ่ายเสียงข้างมากซึ่งชนะในการลงมติครั้งนั้น และฝ่ายเสียงข้างน้อยซึ่งแพ้ตไป ตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยนั้นสังคมต้องเปิดโอกาสให้ฝ่ายที่ชนะได้อำนาจในการบริหารจัดการไป แต่ในขณะเดียวกันต้องไม่ไปล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของเสียงข้างน้อยด้วย เพราะว่าในที่สุดแล้ว ทั้งเสียงข้างมากและเสียงข้างน้อยต่างต้องอยู่ในสังคมเดียวกัน ต้องดำเนินชีวิตไปด้วยกัน ความคิดเห็นของเสียงข้างน้อยที่พ่ายแพ้ต่อเสียงข้างมากนั้น ไม่ได้หมายความว่าจะต้องสูญหายไปโดยสิ้นเชิง แต่อาจจะกลับมาเป็นทศนะที่ได้รับการยอมรับหรือกลายเป็นเสียงข้างมากในโอกาสต่อไปได้ เพราะความถูกต้องในสมัยหนึ่งอาจจะไม่ใช่ความถูกต้องในอีกสมัยหนึ่งก็ได้ ดังนั้นการเผยแพร่ทศนะของเสียงข้างน้อยเพื่อหาพลังสนับสนุน หาโอกาสที่จะกลายเป็นเสียงข้างมากจึงเป็นเรื่องธรรมดาในสังคมประชาธิปไตย<sup>๓๓</sup>

งานวิจัยพบว่า ในการตัดสินกรณีพิพาทระหว่างพระภิกษุ ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเถรวาทนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงแนะนำวิธีการยุติข้อพิพาท (วิธีระงับอธิกรณ์) อยู่หลายวิธี หนึ่งในนั้นคือวิธีการใช้เสียงข้างมาก ที่เรียกเป็นศัพท์เฉพาะว่า ‘เยภุยยสิกา’ คือ เมื่อคณะสงฆ์มีความเห็นแตกแยกกันเป็นหลายฝ่าย ไม่สามารถหาข้อยุติกันได้ อีกทั้งไม่สามารถมอบหมายให้คณะทำงานรับไปวินิจฉัยด้วยอุพพาหิกวิธี คณะสงฆ์จะต้องมอบหมายให้พระภิกษุที่มีใจเป็นกลาง ปราศจากอคติ เป็นผู้ดำเนินการจับสลาก ในการแต่งตั้งพระภิกษุที่มีใจเป็นกลาง ปราศจากอคติ เป็นผู้ดำเนินการจับสลาก ในเบื้องต้นคณะสงฆ์ต้องทาบถามขอให้ท่านรับภาระ เมื่อท่านตกลงที่จะรับภาระแล้ว มอบหมายให้ภิกษุผู้ฉลาด มีศักยภาพสวดประกาศด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา<sup>๓๔</sup> จะเห็นว่า ในช่วงสวดประกาศขอมติจากคณะสงฆ์เพื่อแต่งตั้งภิกษุรูปหนึ่งให้ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการจับสลากนี้ คณะสงฆ์ยังใช้วิธีการถือนเสียงข้างมากเด็ดขาด (ไร้การโต้แย้ง มีเพียงการนิ่ง) หลังจากนั้น คณะสงฆ์ก็จะปล่อยให้เป็นที่หน้าของพระภิกษุผู้ดำเนินการแต่เพียงผู้เดียว แต่ประเด็นเรื่องการพิทักษ์สิทธิของเสียงข้างน้อย ที่ทำให้เกิดข้อสงสัยว่ามีอยู่จริงในวัฒนธรรมพุทธศาสนาเถรวาทหรือไม่ จะอยู่ตรงที่การดำเนินการของภิกษุที่เป็นผู้จัดการให้มีการจับสลากเพื่อตัดสินคดีนี้เอง

งานวิจัยพบว่า วิธีการการจับสลากถูกกำหนดไว้ ๓ แบบ คือ ปกปิด กระซิบบอก และเปิดเผย ภิกษุที่เป็นผู้จัดการให้จับสลากสามารถเลือกใช้แบบใดแบบหนึ่ง ที่เห็นสมควรและเป็นที่ยอมรับของบรรดา

2011), pp. 561-563.

<sup>๓๓</sup> สุขุม นวลสกุล, “หลักประชาธิปไตย” ใน วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ และ สุขุม นวลสกุล, การเมืองและการปกครองไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

<sup>๓๔</sup> วิ.จุ.(ไทย) ๖/๒๐๓/๓๑๙.

พระภิกษุซึ่งเป็นคู่กรณีกันทั้งหลายนั้น แต่ละแบบมีรายละเอียด ดังนี้<sup>๓๕</sup>

๑. **แบบปกปิด** ภิกษุผู้ให้จับสลากนั้นทำสลากให้มีสี และไม่มีสี แล้วเข้าไปหาภิกษุทีละรูปๆ แล้วแนะนำอย่างนี้ว่า “นี่สลากของผู้กล่าวอย่างนี้ นี่สลากของผู้กล่าวอย่างนี้ ท่านจงจับสลากที่ชอบใจ” เมื่อภิกษุนั้นจับแล้ว พึงแนะนำว่า “ท่านอย่าแสดงแก่ใครๆ ” ถ้ารู้ว่า “อรรถวาทิมากกว่า” พึงบอกว่ “สลากจับไม่ดี” แล้วให้จับใหม่ ถ้ารู้ว่า “อรรถวาทิมากกว่า” พึงประกาศว่า “สลากจับดีแล้ว”

๒. **แบบกระซิบบอก** ภิกษุผู้ให้จับสลากนั้น กระซิบบอกที่ใกล้หูของภิกษุแต่ละรูปๆ ว่า “นี่สลากของผู้กล่าวอย่างนี้ นี่สลากของผู้กล่าวอย่างนี้ ท่านจงจับสลากที่ชอบใจ” เมื่อภิกษุนั้นจับแล้ว พึงแนะนำว่า “ท่านอย่าบอกแก่ใครๆ ” ถ้ารู้ว่า “อรรถวาทิมากกว่า” พึงบอกว่ “สลากจับไม่ดี” แล้วให้จับใหม่ ถ้ารู้ว่า “อรรถวาทิมากกว่า” พึงประกาศว่า “สลากจับดีแล้ว”

๓. **แบบเปิดเผย** ภิกษุผู้ให้จับสลากนั้น รู้ว่าภิกษุฝ่ายอรรถวาทิมีจำนวนมากกว่าภิกษุฝ่ายอรรถวาทิ ซึ่งเมื่อให้จับสลากอย่างเปิดเผย ฝ่ายอรรถวาทิจะชนะแน่นอน จึงดำเนินการจับสลากอย่างเปิดเผย

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในแบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ นั้น ถ้าพระที่เป็นกรรมการซึ่งทำหน้าที่ดำเนินการจับสลากนั้นพบว่าฝ่ายอรรถวาทิมีจำนวนมากกว่าฝ่ายอรรถวาทิ จะถือโอกาสที่ยกเลิกการลงมติครั้งนั้น (ด้วยการประกาศว่า ‘สลากจับไม่ดี’) แล้วดำเนินการจับสลากใหม่ไปเรื่อยๆ จนกว่าฝ่ายที่ (ตนเองเห็นว่า) มีความชอบธรรมมีเสียงมากกว่า จึงจะยุติการลงมติครั้งนั้นๆ ถึงแม้จะมีคำอธิบายว่า การจับสลากเพื่อตัดสินอธิกรณ์<sup>๓๖</sup> จะถือเป็นสิ่งที่ชอบธรรมได้ จะต้องเป็นเรื่องใหญ่ มีที่ท่าว่าจะลุกลามบานปลาย สงฆ์รู้ว่าอรรถวาทิมากกว่า และรู้ว่าลงมติดัดสินแล้วสงฆ์จะไม่แตกแยกกัน เป็นต้น<sup>๓๖</sup> อย่างไรก็ตาม หากนำหลักการปกป้องสิทธิของเสียงข้างน้อย (Principle of Minority Rights Protection) มาพิจารณาในกรณีนี้ จะพบว่า การดำเนินการเพื่อบรรเทาอธิกรณ์ของพระภิกษุผู้ดำเนินการให้จับสลากนั้น ดูเหมือนจะยึดหลักการบางอย่างไว้ก่อนแล้วจึงตัดสินว่ามีเสียงฝ่ายที่ถูกต้องมากหรือน้อยกว่ากัน หากพบว่าเสียงส่วนใหญ่ลงมติไปในแนวทางที่พระผู้เป็นกรรมการ(เห็นว่า)ไม่ถูกต้อง สามารถที่จะเลิกการลงมติไปได้ การทำแบบนี้ก็เท่ากับไม่ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของพระภิกษุอีกหลายรูป ที่ตนเองเห็นว่า เป็นฝ่ายอธรรม (อรรถวาทิ) อีกทั้งไม่เปิดใจรับฟังความคิดเห็นของฝ่ายอธรรมวาทิเลย ทั้งที่ความเป็นจริงแล้ว เมื่อเกิดกรณีพิพาทขึ้นและคู่กรณีทั้งสองฝ่ายยินยอมให้มีกรรมการกลางแล้ว กรรมการกลางควรจะตัดสินอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา ลงมติดตามเสียงส่วนใหญ่ที่แท้จริง แต่ข้อมูลในคัมภีร์ศาสนากลับบ่งชี้ว่า มีการคาดหมายไว้ก่อนแล้วจึงตัดสินคดีลงไป หากฝ่ายที่กรรมการเห็นว่าเป็นอรรถวาทิมีจำนวนมากกว่าจะประกาศให้การลงมติครั้งนั้นเป็นอันยุติ แต่หากพบว่ามีจำนวนน้อยกว่าจะประกาศล้มเลิก

<sup>๓๕</sup> วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๕/๓๕๔-๓๕๕.

<sup>๓๖</sup> วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๐๔/๓๑๙-๓๒๐.

การลงมติ แล้วเลื่อนออกไปจนกว่าจะได้ข้อสรุปที่ตนต้องการ ซึ่งถูกนิยามว่า ถูกต้องชอบธรรม

ลักษณะการยึดถือเสียงข้างมากแล้วละเมิดสิทธิของเสียงข้างน้อยเช่นนี้ นอกจากจะพบในกรณีการใช้วิธีเยยยสิกขาตตสินอธิกรณ์ดังกล่าวแล้ว ยังพบได้ในประวัติการทำสังคายนาครั้งแรกๆ อีกด้วย กล่าวคือ หลังจากที่พระมหากัสสปะและพระอรหันต์ ๕๐๐ รูปได้ทำสังคายนาพระธรรมวินัยเรียบร้อยแล้ว พระปุราณะและพระภิกษุกลุ่มหนึ่งได้เดินทางมาจากพื้นที่ห่างไกล มาพำนักที่วัดเวฬุวัน พระภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในวัดนั้นได้แจ้งท่านว่า การสังคายนาได้เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว ทุกอย่างเป็นไปตามที่พระมหากัสสปะและคณะได้ทำสังคายนาไว้ เมื่อพระปุราณะได้ฟังเช่นนั้นจึงได้ตอบว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระทั้งหลาย สังคายนาพระธรรมและวินัยดีแล้ว แต่ผมจะทรงจำไว้ตามที่ได้อินมา ตามที่ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค”<sup>๓๗</sup> สิ่งที่พระปุราณะได้รับฟังมาจากพระพุทธเจ้าโดยตรงและยึดถือปฏิบัติ คือวัตร ๘ ประการที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้เมื่อคราวเกิดเหตุภิกขุขภัย ซึ่งพระสงฆ์จะต้องหุงหาอาหารเองเพื่อความอยู่รอด<sup>๓๘</sup> ซึ่งภายหลังเมื่อเหตุภิกขุขภัยผ่านพ้นไป พระพุทธเจ้าทรงยกเลิก ไม่ให้ถือปฏิบัติอีกต่อไป และตามมติของสังคายนาครั้งที่ ๑ หากภิกษุรูปใดยังยึดถือปฏิบัติวัตร ๘ ประการนี้ จะถูกปรับอาบัติทุกกฏ<sup>๓๙</sup> แต่พระปุราณะและคณะผู้ติดตามไม่ยอมรับมติตรงนี้ เพราะถือว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตไว้แล้ว พระภิกษุส่วนใหญ่ในยุคนั้นที่ยึดถือปฏิบัติตามมติของสังคายนาครั้งที่ ๑ รังเกียจวิถีปฏิบัติของพระปุราณะเถระและผู้ติดตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม ทศนคติและแนวทางปฏิบัติของพระปุราณะและคณะผู้ติดตามในครั้งนั้นได้เป็นข้อบ่งชี้ให้เกิดการปฏิบัติตาม จนนำมาสู่ข้อปฏิบัติที่แตกต่างกันในการสงฆ์ อันเป็นสาเหตุให้เกิดการสังคายนาครั้งต่อๆ มานั่นเอง

ผู้วิจัยมองว่า การที่ภิกษุส่วนใหญ่ที่เป็นเสียงข้างมากในเวลานั้น ละเลย มองข้าม และไม่เคารพสิทธิเสรีภาพ ทศนคติ และวัตรปฏิบัติของเหล่าภิกษุเสียงข้างน้อยที่ปฏิบัติแตกต่างออกไป ทำให้คณะสงฆ์โดยรวมไม่เกิดความสามัคคี ต่างฝ่ายต่างถือว่าตนเองปฏิบัติได้ถูกต้อง ตรงตามพระวินัยบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ จนนำไปสู่การแยกนิกายย่อยที่หลากหลายในเวลาต่อมา

## บทสรุป

ในพุทธศาสนาเถรวาท สังฆกรรมทุกชนิดต้องใช้เสียงข้างมากเด็ดขาด ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะตัว คือ ภิกษุทุกรูปในที่ประชุมนั้นต้องเห็นชอบ หากมีการคัดค้านแม้แต่เสียงเดียว สังฆกรรมจะเป็นอันยกเลิกไปก่อน จนกว่าจะมีมติเป็นเอกฉันท์ ไม่มีเสียงคัดค้านใดๆ ทั้งสิ้น ทั้งไม่มีหลักการปกป้องสิทธิของเสียง

<sup>๓๗</sup> วิ.จุ.(ไทย) ๗/๔๔๔/๓๘๕-๓๘๖.

<sup>๓๘</sup> วิ.ม.(ไทย) ๕/๒๙๕/๑๑๖ (วัตร ๘ ประการ ได้แก่ อาหารที่เก็บไว้ภายใน, ที่หุงต้มภายใน, ที่หุงต้มเอง, ที่จับต้องแล้วรับประทานใหม่, ที่นำมาจากที่นิมนต์, ที่รับประทานก่อนเวลา, อาหารที่เกิดในป่า, และที่เกิดในกอบัว)

<sup>๓๙</sup> วิ.ม.(ไทย) ๕/๒๙๕/๑๑๗.

ข้างน้อยในพุทธศาสนาเถรวาท แม้จะมีการใช้หลักเหตุผลยลิก ในการระบข้อพิพาทในสังคมสงฆ์ แต่จะไม่ได้มีหลักการรับฟังความเห็นของเสียงข้างน้อยแต่อย่างใด การจับสลากทำได้ทั้งเปิดเผย ปกปิด และ กระซิบบอก ทำให้มองได้ว่า ไม่มีความโปร่งใส อีกทั้งไม่เคารพเสียงข้างน้อยที่เป็นฝ่ายธรรมวาที นอกจากนี้ การไม่มีหลักการนี้ ยังก่อให้เกิดการไม่ลงรอยกัน ระหว่างภิกษุเสียงข้างมากที่ยึดถือมติของพระเถระผู้ทำสังคายนาครั้งที่ ๑ กับภิกษุเสียงข้างน้อยที่เดินทางมาไม่ทันสังคายนา ซึ่งมีวัตรปฏิบัติแตกต่างออกไป จนเป็นการปมเชื้อให้เกิดทิวทัศน์ที่แตกต่าง นำมาสู่การสังคายนาในครั้งต่อๆ มา

### บรรณานุกรม

เชาวนะ ไตรมาศ "ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ" ใน สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

**รวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญชุดที่ ๓ ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๔๗.

นรี ภวาทานันท์. "การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา ศึกษาจากนักคิด และพระไตรปิฎก",

**วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

บรรจบ บรรณรุจิ. "ธรรมราชา – พระธรรมราชา : รากฐานของประชาธิปไตยที่คนไทยน่าจะพึงประสงค์"

**ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๕ ประจำปี ๒๕๕๖**

**"ธรรมราชา".** กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๖.

ปรีชา ช่างขวัญยืน, ศาสตราจารย์กิตติคุณ. "ธรรมราชากับคุณธรรมของผู้ปกครองในระบอบประชาธิปไตย"

**ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๕ ประจำปี ๒๕๕๖**

**"ธรรมราชา".** กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๖.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย.** (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไปสู่ประชาธิปไตย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาธรรมรัต อริยธมโม (ยศขุน), "การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก".

**วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาภูติชัย วชิรเมธี. "ธรรมปิยมหาราช : พระราชาผู้เป็นที่รักยิ่งโดยธรรม." ใน **มติชนสุดสัปดาห์.**



ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๑๓๔๙ : ๒๓-๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๙.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. “ธรรมราชา” ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบัน  
พระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๕ ประจำปี ๒๕๕๖ “ธรรมราชา”. กรุงเทพมหานคร : สถาบัน  
พระปกเกล้า, ๒๕๕๖.

ไพรัช พันชมพู่, ดร. “หลักรัฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก : ประชาธิปไตย” ใน วารสารมหาจุฬาลง  
วิทยาการ. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๐.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.  
เล่ม ๑, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๑๐, ๑๑, ๒๐, ๒๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-  
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสมเด็จพระ  
เทพรัตนราชสุดา, ๒๕๕๔.

สุชุม นวลสกุล. “หลักประชาธิปไตย” ใน วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ และ สุชุม นวลสกุล. การเมืองและ  
การปกครองไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

สุรพล ไตรเวทย์. พระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญ และประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน,  
๒๕๔๙.

McGann, Anthony. The Logic of Democracy: Reconciling Equality, Deliberation, and  
Minority Protection. Michigan: The University of Michigan Press, 2006.

Schermers, Henry G.; Blokker, Niels M. International Institutional Law: Unity within  
Diversity. Leiden, Netherland: Martinus Nijhoff, 2011.

## เว็บไซต์

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามระบอบประชาธิปไตย.  
[ออนไลน์] แหล่งที่มา: [http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent\\_desc.php?article\\_id=2075&articlegroup\\_id=336](http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=2075&articlegroup_id=336) (๒๑ กันยายน ๒๕๖๐)